

Lukrecija Pavičić Domijan, prof.
Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
Odjel za inspekcijske poslove zaštite kulturne baštine
Zagreb, Runjaninova 2

OSOBNNA KARTA TEKSTILNOG KULTURNOG DOBRA: KAKO I ZAŠTO DOKUMENTIRATI

Tkanje kao način proizvodnje je stvaralački čin uvjetovan primarnim ljudskim potrebama. Tijekom prošlosti, kao produkt tog stvaralačkog čina nastajale su raznolike tkanine - jednobojne ili višebojne, različito „dizajnirane“. Te vunene, pamučne, svilene, lanene tkanine, kao i konopljino i laneno platno, tapiserije i sagovi, kao i niz drugih predmeta izrađenih od tih materijala, služili su za opreme interijera i izradu upotrebnih predmeta. Oni od finije pređe upotrebljavani su za izradu svečanijeg ruha te za izradu ukrasa.

Sačuvane tkanine, kao iverje i pabirci prošlosti, različito primjenjivane i oblikovane, dio su našeg naslijeđa, naše baštine, te ih kao takve vrednujemo uz ostale vrste baštinjenih pokretnina.

Navedenu skupinu tvore raznovrsna građanska ili etno-odjeća, sakralno ruho, kazališni kostimi poznatih hrvatskih kostimografa, autentični etno-kostimi koji su služili za pojedine kazališne predstave i kao takvi su dio etno-baštine, kao i neki kostimi iz poznatih kazališnih predstava u prošlosti koje više nisu na repertoaru. Potom raznovrsni materijali koji su služili za opremu oltara, sakralnih prostora, palača, ljetnikovaca, dvoraca i drugih interijera. U taj segment kulturnih dobara ubrajaju se i sagovi, tapiserije i zastave. Tekstil kao materijal u raznim je povijesnim razdobljima upotrebljavan katkad i kao ovojnica relikvije ili njezin dio, zatim kao ovitak knjižnih korica, podloga proglaša itd.

Za razliku od ostalih vrsta očuvanih baštinjenih pokretnih dobara, tekstilne tvorevine bitno se razlikuju u strukturi. Krhke su i izrazito osjetljive na neadekvatne uvjete čuvanja i rukovanja, stoga su najpodložnije propadanju. Nešto su tek bolje očuvani pojedini, rjeđe korišteni dijelovi svečanog misnog ruha, kao i tekstil koji je bio dio neke relikvije ili pak komadi tekstila koji su se koristili za posebne pobožnosti.

Povijesni tekstil kao segment korpusa pokretne baštine za koji se pretpostavlja da ima svojstvo kulturnog dobra, temeljem mišljenja i valorizacije stručnih djelatnika postaje i biva predmet interesa struke. Ti se predmeti evidentiraju tako da se za njih prikuplja osnovna dokumentacija kao podloga i prilog za prijedlog i upis u listu zaštićenih kulturnih dobara Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske.

U registraciji se uz zakonski propisane elemente obvezno navode podaci koji u određenom smislu oblikuju

OSOBNU KARTU TEKSTILNOG KULTURNOG DOBRA koja će pri konzervaciji i po potrebi restauraciji, biti upotpunjena dodatnim podacima.

Osnovni podaci za pojedino tekstilno kulturno dobro ne razlikuju se bitno od podataka potrebnih i za ostale pokretnine. To su:

▶ **naziv**

- uz naziv može biti upisan i lokalni naziv, kao i napomena da je predmet dio kompleta ili segment neke cjeline

▶ **smještaj/mjesto čuvanja**

- naziv naselja i mjesta u kojem se kulturno dobro nalazi
- mjesto čuvanja (sakristija, riznica, župna kuća, stan i dr.)

▶ **materijal / tehnika**

- navodi se osnovni materijal (npr. lan, pamuk, svila, vuna), potom dodatni podatak o vrsti tkanja (damast, lampas, baršun) ili podatak o obradi površine (npr. svileni *moire*, šišani baršun i sl.)
- uz ove podatke preporučljivo je navesti podatke o materijalu podstave ili međupodstave
- i podatke o svim elementima koji su dio iste cjeline (čipke, aplikacije, ukrasne trake)

▶ **dimenzije**

▶ **vrijeme nastanka**

- navodi se vrijeme nastanka tekstila ako je ono poznato
- ili se navodi približno vrijeme nastanka ako ga je moguće odrediti temeljem vrste materijala, načina tkanja, kao i uzorka

▶ **mjesto nastanka (područje)**

- navodi se mjesto nastanka (Francuska, Italija, Venecija i sl.)
- navodi se radionica, ako je poznata

▶ **opis**

- sažeti opis predmeta i uzorka tekstila
- sažeti opis dekorativnih i apliciranih elemenata
- valorizacija

▶ **stanje**

- sažeti opis stanja tekstila i predmeta kao i svih dijelova

▶ **fotodokumentacija.**

- aversa i reversa
- uzorka tekstila
- detalja po potrebi

► **literatura**

- navodi se objavljena literatura o predmetu
- komparativna literatura za tekstil i predmet

► **napomene**

- povijesni podaci o predmetu
- ostali podaci

► **sustav mjera zaštite**

- kao sastavni dio priloga prijedloga za upis u registar određenog kulturnog dobra obvezatno je navesti sustav mjera zaštite koji će omogućiti daljnje postupanje u svrhu očuvanja kulturnog dobra.

Za tekstilne predmete za koje se predmnijeva da imaju svojstvo kulturnog dobra i dio su zbirke pokretnih kulturnih dobara, temeljem Pravilnika o registru kulturnih dobara RH potrebni su približno isti podaci:

► ◀ **naziv**

- uz redni broj predmeta unutar zbirke navodi se naziv dobra, a može biti upisan i lokalni naziv, kao i napomena je li predmet dio kompleta ili segment neke cjeline

► ◀ **smještaj**

- navodi se smještaj zbirke, kao i smještaj predmeta unutar zbirke (na oltaru, u sakristiji, u riznici, u ormarima društva i dr.)

► **sustav mjera zaštite**

Kao i za pojedinačno kulturno dobro, sastavni dio priloga prijedloga za upis u registar zbirke raznovrsnih pokretnih dobara obvezatno i za tekstilije odrediti sustav mjera zaštite koji će omogućiti daljnje postupanje u svrhu kvalitetnijeg očuvanja.

Treba istaknuti da su fotodokumentacija, naziv predmeta, materijal, dimenzije i vrijeme nastanka osnovni elementi identifikacije svakog predmeta za koji se predmnijeva da ima svojstvo kulturnog dobra, što vrijedi i za tekstilne predmete.

Temeljem Zakona, pregled stanja kulturnog dobra potrebno je provesti svakih pet godina, a zapažene promjene zabilježiti u osobnu kartu dobra, dakle dokumentirati.

Poželjno je isto tako zabilježiti i dokumentirati i provedenu preventivnu zaštitu koja je vrlo preporučljiv i djelotvoran, a u ovom vremenu i financijski prihvatljiv postupak za bolje očuvanje navedenog segmenta baštine sklone habanju i podatne raznovrsnim oštećenjima.

Druga razina dokumentacije nastaje pri stručnoj odluci o konzervatorsko- restauratorskom zahvatu na određenom kulturnom dobru.

Odluka *stručnog tijela* o pristupanju takvom postupku potvrđuje da je taj predmet vrijedan osobite pažnje i čuvanja.

Sve analize koje su prema mišljenju struke bitne i poželjne, provode se u svrhu boljeg upoznavanja kulturnog dobra. Njihovi rezultati oblikuju podlogu za određivanje razine i metode konzervatorskog i restauratorskog zahvata.

Ta dokumentacija dopuna je osobne karte tretiranog tekstilnog kulturnog dobra i obvezatni je dio izvještaja o izvedenom konzervatorsko-restauratorskom zahvatu.

Potrebna obvezatna dokumentacija:

☐ **opis kulturnog dobra** (čiji je autor restaurator)

☐ **detaljan opis stanja dobra s popisom oštećenja**

☐ **popis nužnih istraživanja i nalaza** u opsegu u kojem odluči struka, na primjer:

- analiza načina tkanja osnovne tkanine i dijelova koji oblikuju cjelokupan predmet
- analiza konstrukcije predmeta (krojenih dijelova, šavova itd.)
- razne prirodoslovne analize za identifikaciju materijala (kao što su vrste vlakana osnovnog materijala i dijelova koji s njim tvore cjelinu)
- raznovrsne mikrobiološke analize
- analize zatečenih povijesnih slojeva;

(Ponavljamo, rezultati tih analiza važni su dokumenti koji obvezatno moraju biti uvršteni u dosje tretiranog kulturnog dobra.)

☐ **razni načini snimanja** (rendgensko, UV, CT)

☐ **detaljan popis primijenjenih konzervatorskih zahvata**
s opisom

☐ **detaljan popis restauratorskih zahvata s grafičkim prikazom restauriranih zona i popisom upotrijebljenih materijala.**

Svi podaci o pojedinom tekstilnom kulturnom dobru, poglavito, uvjetno rečeno, vrednijem, zaslužuju osobitu pažnju i zajednički su nazivnik za stručan i kvalitetan sustav mjera zaštite, što u krajnjem slučaju olakšava i kontrolu stanja umjetnine i lakše dijagnosticiranje promjena stanja.

Ima više razloga za skrb i brigu o pojedinom komadu navedene kategorije kulturnih dobara izrazito izložene trošenju i starenju, najpodložnije propadanju, što se svakako snažno odražava na izgledu predmeta.

Budući da je razlog našeg susreta segment pokretne kulturne baštine koji obuhvaća radni naziv „**TEKSTIL**“, dakle riječ od sedam slova, ovdje ću eto simbolički upravo zato navesti samo

sedam razloga (iako ih ima više) zašto valja dobro dokumentirati pojedine jedinice ovog segmenta kulturne baštine.

Tekstilije nastale u raznim povijesnim razdobljima dio su naše kulturne baštine.

U povijesti je kvalitetan tekstil bio jednako vrijedan kao i plemeniti metali od kojih su izrađivane liturgijske utenzilije, o čemu govore arhivski zapisi (regeste), te potvrđuju sačuvani povijesni popisi inventara crkava, u kojima su tekstilni predmeti popisivani uz ostale vrijednosti.

Eto upravo zbog toga, minulih je stoljeća, prije snažnog zamaha industrijske proizvodnje tekstilnih tvorbi, tekstil kao materijal bio izrazito cijenjen te su predmete od tog materijala oporučno ostavljali, procjenjivali kada su bili dio miraza, donirali kao *ex voto*, prekrajali i krpali.

Kriteriji dokumentiranja moraju biti istovjetni za sve segmente očuvane pokretne kulturne baštine.

Sve baštinjene tekstilije pričaju neispričane priče o pomorskim i trgovačkim vezama, trgovcima, njihovim vlasnicima, proizvođačima i o još koječemu, stoga svaki detalj dokumentacije može biti važan za kompletiranje dijela neke povijesne „slike“.

Tako ćemo stalnom brigom i marom educirati i baštinike koji u velikom broju ne spoznaju vrijednost ovog dijela baštine i olako je uništavaju.

I to je možda jedan od načina da sačuvani mali dio tekstilija kao vrijednu kulturnu baštinu očuvamo za buduća pokoljenja. I na kraju

Lakši je postupak pri prijavi oštećenja, otuđenja ili nestanka tekstilnih predmeta, kada posjedujemo kvalitetnu dokumentaciju o kulturnom dobru.